

1950 SEÇİMLERİNDE CHP PROPAGANDA KOMİTELERİ

CHP PROPAGANDA COMMITTEES IN 1950 ELECTIONS

Murat KILIÇ*

Geliş Tarihi/Received:06.12.2020

Kabul Tarihi/Accepted:23.12.2020

KILIÇ, Murat, (2021), "1950 Seçimlerinde CHP Propaganda Komiteleri", Belgi Dergisi, S.21, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Kış 2021/1, ss

Öz

Türk Demokrasi Tarihinde 1945'te çok partili hayata geçiş ve 1946'da ilk serbest seçimlerin yapılması kadar önemli bir tarihi olay ve kırılma noktası da 1950 seçimleridir. Nitekim bu seçimlerde CHP, yirmi yedi yıldır elinde tuttuğu iktidarı, DP'ye devretmiştir. Oysa seçimler öncesinde CHP, iktidarını sürdüreceğine dair güçlü bir inanca sahiptir. Üstelik daha önce hiçbir seçimde uygulamadığı bir yöntem ile seçimlere hazırlanmıştır. Teşkilatı bünyesinde sadece seçim işleri ve propaganda faaliyetlerini yürütecek bir yapı olan Propaganda Komitelerini tesis etmiştir. Propaganda Komiteleri, merkez ve taşra olmak üzere ikili bir yapıdan oluşmaktadır. Merkezde, komitelerin koordinasyonu ve yönetiminden sorumlu olan CHP Genel İdare Kurulu Propaganda ve Yayın Bürosu bulunmaktadır. Taşrada ise il ve ilçelerde CHP teşkilatlarından ayrı birer Propaganda komitesi kurulmuştur. Komitelerin temel görevi, merkezden gönderilen talimatlar doğrultusunda buldukları yerlerde CHP propagandası yapmak ve seçimlere hazırlanmaktır. Üç ila beş kişiden oluşan komiteler, CHP il ve ilçe teşkilatları üyeleri arasından yahut dışından seçilecektir. Üyelerin girişken, halk arasında serbest konuşabilen ve halkın sevgisini kazanmış kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Buldukları bölgelere göre yapıları ve sayıları farklılık arz etmekle birlikte komitelerin toplumun her kesimine hitap etmesi istenmiştir. Komitelerin kurulmasının ardından propaganda faaliyetleri sırasında kullanılması için merkezden hazırlanan broşür, afiş, el ilanı gibi malzemeleri gönderilmiştir. Bu malzemelerde CHP'nin iktidarda bulunduğu yirmi yedi yıllık süre içerisinde iktisat, sanayi, ziraat, eğitim, sağlık, ulaşım alanında neler yaptığına yer verilmiştir. Komiteler, il, ilçe, kasaba ve köylerde düzenledikleri ziyaret ve toplantılar ile seçmene bu bilgileri aktarmış ve malzemelerin dağıtımını gerçekleştirmiştir. Genel İdare Kurulu Propaganda ve Yayın Bürosu, komitelerin bu faaliyetleri hakkında haftalık raporlar istemiş ve bu raporlar doğrultusunda propaganda faaliyetlerini, şekillendirmiştir. Bu çalışmada ağırlıklı olarak arşiv belgeleri ışığında Propaganda Komitelerinin teşkilatı, yapısı ve faaliyetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: CHP, 1950 Seçimleri, Propaganda, Propaganda Komiteleri.

* Doç.Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Tarih Bölümü, muratkilic@nevsehir.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-5048-5227>)

Abstract

The 1950 election is an important historical event and breaking point in the history of Turkish Democracy as much as the transition to multi-party life in 1945 and the first free elections in 1946. As a matter of fact, in this election, The Republican People's (CHP) left the power it has held for twenty-seven years to the DP. However, before the elections, the CHP has a strong belief that it will maintain its power. Moreover, it was prepared for election in a method that has never been used before. It has established the Propaganda Committees as a structure that will only carry out election and propaganda activities within its organization. Propaganda Committees consist of a dual structure as central and provincial. In the center, there is the Propaganda and Broadcasting Bureau of the CHP General Administration Council, which is responsible for the coordination and management of the committees. In the provinces and districts, propaganda committees were established separately from CHP organizations. The main task of the propaganda committees is to make CHP propaganda in the places where they are in line with the instructions sent from the center and to prepare for the elections. Committees consisting of three to five people will be elected from among the members of CHP provincial and district organizations or from outside. Attention was paid to the fact that the members were sociable, able to speak freely in the public and gained the love of the people. Although their structures and numbers may be different according to their regions, the committees were asked to appeal to all segments of the society. After the establishment of the committees, materials such as brochures, posters, flyers prepared from the center were sent to be used during propaganda activities. In these materials, what the CHP has done in the field of economy, industry, agriculture, education, health and transportation during its twenty-seven years in power is included. The committees conveyed this information to the voters through the visits and meetings they organized in provinces, districts, towns and villages and distributed the materials. The General Board of Directors Propaganda and Broadcasting Bureau requested weekly reports on these activities of the committees and shaped their propaganda activities in line with these reports. In this study, the formation, structure and activities of the Propaganda Committees are mainly discussed within the framework of archive documents.

Keywords: *The Republican People's Party, 1950 Election, Propaganda, Propaganda Committees.*

Giriş

Türk Demokrasi tarihinde ilk seçimlerin yapıldığı 1877 ve ilk kez birden fazla partinin iktidar için mücadele ettiği 1908 seçimlerinden itibaren en önemli gelişme ve kırılma noktası şüphesiz 1945’de çok partili hayata geçiş ve 1946’da serbest seçimlerin yapılmasıdır. Kısa aralıklar bir kenara bırakılırsa yirmi üç senedir iktidarda olan CHP, bu seçimlerde en ciddi sınavını vermiştir. Seçim şaibelerinin gölgesinde iktidar mevkiini korumakla birlikte artık CHP için işlerin eskisi gibi olmayacağı da bu seçimlerin neticesinde ortaya çıkmıştır. Nitekim seçmenin verdiği mesaj doğrultusunda CHP, 1946 seçimleri sonrası parti içerisinde bir değişime ve kendisine çeki düzen verme yoluna gitmiştir. Özellikle 1947 kurultayında pek çok prensip, gözden geçirilmiş, bazıları üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Parti programında ve tüzüğünde demokratik yönde tadilatlar gerçekleştirilmiştir. Bu değişim, parti ile de sınırlı kalmamış; yönetim ve idare alanında tedrici ve cız da olsa liberal adımlar atılmaya başlanmıştır. Bilhassa seçim öncesi 1949’da kurulan Şemsettin Günaltay kabinesi ile bu temayül, güç kazanmıştır. Nitekim Günaltay kabinesi, liberal bir programa sahiptir. Mutedil bir kişilik olan Günaltay, ifade ve basın hürriyetine ve güvenli, adil bir seçim sistemine taraftardır. Hükümet programında iktisadi alanda özel sektörü destekleyen tedbirlere yer verilmiştir. Muhalefet ile iyi ilişkiler kurulmasını hedefleyen Günaltay, demokrasiyi iktidar ve muhalefetin birlikte başaracağı bir iş olarak görmektedir¹.

Atılan demokrasi yönündeki adımlar ve rejimin liberalleştirilmesi politikası, bir süreliğine işe yaramış, CHP için hayat iksiri olmuş ve partinin prestijini artırmış gibi gözükmektedir². Ancak, CHP’ye karşı uzun bir iktidar döneminde ortaya çıkan hoşnutsuzlukları gidermek için yeterli olmamıştır. İktisadi, sosyal, politik ve psikolojik amillerin etkisiyle CHP’ye karşı pek çok toplumsal kesim ve kanaldan ciddi bir muhalefet ortaya çıkmış ve DP’yi taleplerini, özlendilerini, karşılayacak parti olarak görmeye başlamışlardır. Başka bir ifadeyle DP, kendine ciddi bir toplumsal taban bulmuştur³. DP’liler, bu durumu iyi değerlendirmişler ve siyaseti ilk defa halka indirmeyi ve mal etmeyi bilmişlerdir. Oysa bu tabloya rağmen CHP’de 1950 seçimlerini rahat bir şekilde kazanacaklarına ve çoğunluğu sağlayacaklarına dair güçlü bir inanç hakimdir. İktidardan düşebileceklerini akıllarından dahi geçirmemektedirler. Ya da Aydemir’in ifadesiyle kendilerini aldatmak ve oyalamakla meşguldürler⁴. İşin ilginç yanı ise CHP’liler için bu inancın ve yanılığının makul nedenleri olmasıdır. Nitekim partinin yöneticilerinin aldığı bilgiler, sahada gördükleri ve mitingler, seçmenin CHP’yi tekrar iktidara taşıyacağı izlenimini, iyiden iyiyeye güçlendirmişler⁵.

Öte yandan seçimleri kazanacağına dair mevcut olan bu kaniya rağmen, 1950 seçimlerinde CHP, daha önce yüzleşmediği ve alışkın olmadığı şartlar ile karşı karşıyadır. Her şeyden önce tek parti dönemi ve 1946’daki seçimden farklı pek çok husus söz konusudur. 16 Şubat 1950’de kabul edilen “Seçim Kanunu” ile seçimlere yargı denetimi getirilmesi yanında gizli oy açık sayım ilkesi kabul edilmiştir. Muhalefet partisi olarak DP ise çok daha organize ve ülke genelinde 1946’dakinden çok daha güçlü bir siyasi etkiye

1 Kemal Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi*, Timaş Yay., İstanbul 2010, s.315-318.

2 Metin Toker, *Tek Partiden Çok Partiye*, Milliyet Yay., İstanbul 1970, s.301

3 Tefvik Çavdar, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, İmge Kitabevi, Ankara 2004, s.16-18.

4 Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, 2. Cilt, Remzi Kitabevi, İstanbul 1988, s. 478-480.

5 Faik Ahmet Barutçu, seçim öncesi Trabzon’da temaslarda bulunmuş ve Ankara’ya dönüşünde yol üzerindeki illerin valileri, parti yetkilileri, milletvekilleri adayları, parti müfettişleri ile görüşmüştür. Barutçu, görüşmeler sırasında hepsinin sonuçtan emin olduğunu ve CHP’nin oy oranı olarak yüzde altmışın altına ineni görmediğini belirtmektedir. Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar, 1939-1954*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1977, s.414-415. CHP’nin seçim öncesi İstanbul mitinginde Vali Fahrettin Kerim Gökay, Taksim meydanını dolduran ve İnönü’ye tezahürat yapan mahşeri ve coşkulu kalabalığı işaret edip, İnönü’ye İşte Paşam İstanbul diyerek seçimin sonucundan emin bir şekilde övünmektedir. Hilmi Uran, *Hatıralarım*, Ayıldız Matbaası, Ankara 1959, s.563.

sahiptir. Aradan geçen dört sene boyunca kitlelere ulaşma ve propaganda şansı elde etmiştir. Yarışın bu kez çok daha ciddi olacağı ve CHP'nin seçimlere yönelik hazırlığının farklı olması gerekliliği ortadadır. Nitekim bu durum karşısında CHP, daha önce denemediği, yeni bir yöntem başvurmuştur. Parti bünyesinde merkezden taşraya kadar uzanan ve seçim öncesi sadece propaganda işleriyle ilgilenecek bir mekanizma olan "Propaganda Komiteleri" kurulmuştur.

İşte bu çalışmada, 1950 seçimlerinde bir propaganda aygıtı olarak kullandığı bu komitelerin kuruluş süreci, kuruluş gerekçeleri, amaçları, merkez ve taşra teşkilatının yapısı, komitelerin kullandığı malzemeler ve komitelerin faaliyetleri ele alınacaktır.

1. Propaganda Komitelerinin Teşkili

CHP gibi kuruluşunun ve iktidar ele almasının üzerinden yirmi yedi yıl geçmiş bir parti için propaganda meselesi elbette yeni bir mevzuu değildir. Ancak çok partili hayata geçişle birlikte bir rakibe karşı yarıştığı seçimlerde propaganda, daha mühim hale gelmiştir. Nitekim 1946'dan itibaren propaganda işleri, Genel Sekreterlik bünyesinde bulunan VIII. ve X. Büroların uhdesinde yürütülmüştür⁶. 1950 seçimleri öncesinde ise seçim hazırlıkları, propaganda faaliyetleri ve malzemeleri ile I. Büro'nun ilgilendiği görülmektedir. Yani 1950 seçimlerine kadar hatta bu seçimlerin hemen öncesinde seçim faaliyetleri, Genel Sekreterlik bünyesindeki bürolar vasıtasıyla yürütülmektedir. 1949'un Temmuzundan itibaren ise büroların işlevi ve yetkisi ile ilgili bazı öneri ve tasarlara rastlanmaktadır⁷. Ancak somut adım, 1950'nin hemen başında atılacaktır.

Ocak 1950'de genel sekreterliğe bağlı bürolar yerine yine parti bünyesinde oluşturulacak münferit ve merkezden taşraya kadar uzanacak bir propaganda komitesi teşkilatı oluşturulmasına karar verildiği görülmektedir. 25 Ocak 1950 tarihli bir raporda seçim öncesinde izlenecek yöntem ve hareket tarzı ele alınmıştır. Raporun hemen başında CHP'nin seçimin idaresinde belirli bir plana dayanarak hareket etmesinin zaruri olduğu ve bu planın 1946 seçiminde maruz kalınan zorluklar ve günün şartları doğrultusunda sınırlandırılmasının icap ettiği belirtilmektedir. Planın önemli bir bölümü, parti merkezi ve teşkilatında yapılacak işleri kapsamaktadır. Burada hem merkezde hem de il ve ilçelerde teşkil edilecek olan münferit propaganda mekanizmasına yani propaganda komitelerine neden ihtiyaç duyulduğu; başka bir ifadeyle bunların kurulma gerekçeleri temel çalışma prensipleri ortaya konulmuştur.

Raporda parti merkezindeki işler başlığı altında öncelikle parti merkezinde neden böyle bir teşkilata ihtiyaç duyulduğuna açıklık getirilmiştir:

"Partinin umumi sevk ve idaresini deruhte eden Genel İdare Kurulunun vazife taksim ve tevzii Genel Sekreterlikçe tayin edilmiş bulunmakta ise de umumi seçimlerde bir tek büronun mesuliyeti altında işlerin yürütülmesi gerek büronun kıyafet ve takatı gerekse hadiselerin taaddüdü ve arz edeceği müşküller bakımından neticeyi tam manasıyla elde etmek ümidini vaad etmez. Umumi surette omuzlarımızda olan bu mesuliyetin muvaffakiyete erişmesi için evvel emirde seçimin idaresine memur vazife ve salahiyetleri malum bir komitenin teşkili zarurettir. Bu komite Genel İdare Kurulu adına o anda hal ve vaziyetin icap ettiği kararları almakla mahalline bildirmek burada hükümetle yapılacak

6 BCA, 490.01/ 1391.619.2

7 BCA, 490.01/163.649.2

temasları ve alınması icap eden tedbirleri ait olduğu mercie isal eylemek mahalli teşkilatın halledemediği hususlara cevap vermek gibi en mühim noktaları fikir birliği ile halletmek yetkisine sahip olmalıdır. Ancak bu komite hükümetle temas hususunda bir tek mercie başvurarak işleri bir kanaldan yürütmek zorundadır [...]"⁸

Raporda yer alan ifadelerden daha önce seçim ve propaganda işleri ile iştilig eden büroların yeterli gelmediği; esas meselenin bir yetki karmaşasına yol açmadan tek bir teşkilat üzerinden propaganda işlerini yürütmek suretiyle çok başlılığın ve sürüncemelerin önüne geçmek olduğu anlaşılmaktadır. Son olarak ise klasik idari silsile içerisinde yer alan bu bürolardansa bürokratik silsilenin dışında ve hızlı hareket edebilecek bir mekanizma oluşturulması hedeflenmiştir. Ayrıca kullanılan nezaket sınırları içerisindeki üsluba karşın; mevcut büro sisteminden de bir memnuniyetsizliğin olduğu sezilmektedir.

Merkezde kurulacak bu teşkilat önemli olmakla birlikte, seçmenle esas teması sağlayacak olan ve sahada faaliyet gösteren taşra teşkilatının kuruluş gerekçesi ve temel işleyiş prensiplerine yine aynı raporda "Teşkilatı İlgilendiren Hususlar" başlığı altında yer verilmiştir:

"İl ve İlçe Kurullarını teşkil eden arkadaşlar seçim zamanı ağır yük yükleneceklerdir. Ve hepsi mahalli hususiyetlere göre iller, ilçelere, ilçeler köylere dağılacak ve şahsi nüfuz ve kuvvetlerini bu suretle Parti yararına kullanacaklar ve bu suretle de merkezlerde seçimin gidişinde partililerin başvurabileceği bir parti mercii kalmayacak veyahut müşterek çalışma sistemine vukufsuzluk veya o günkü haleti ruhiye içinde küskünlük ve kırgınlık gibi sebepler dolayısıyla her biri bir tarafa dağılıp gene parti merkezlerini boş bırakacaklardır. Bu itibarla teşkilat kademelerinde de merkeze müsavi olmak üzere seçim idaresine memur komiteler teşkili muvafık olur kanaatindeyim. Bu komitelerin mutlaka Parti İdare Kurulu üyelerinden teşkili bir zaruret olmayacağı gibi bazı yerlerin göstereceği hususiyetler göz ününde tutularak Parti Müfettişleri ve Parti Başkanları ve hatta İdare Kurullarının müştereken varacakları neticelere ve kanaatlere göre sadece idare Kurullarından tefrik edilecek arkadaşlardan veya partili diğer arkadaşlardan kurulabilir."⁹

Merkezde kurulacak münferit propaganda teşkilatı, taşrada da teşkil edilecektir. Taşrada böyle bir teşkilata ihtiyaç duyulması, merkezdekine benzer ve bazı münferit sebeplere bağlanmıştır. Her şeyden önce merkezdeki durum için vurgulanan her şeye yetişememe hali, taşradaki teşkilatlar için de geçerlidir. Öte yandan daha önemli bir sebep ve kaygı, il ve ilçe idare kurullarının seçim çalışmaları nedeniyle bazı kitleleri ve kimseleri küstürme ihtimali olarak belirtilmiştir. CHP, seçim sürecinde deyim yerinde ise "evdeki bulgurdan olmak" istememektedir. Bunu önlemenin yolunu ise münferit, sadece seçim ve propaganda işi ile ilgilenen bir yapının taşrada da oluşturulması olarak görülmüştür. Ayrıca kurulacak yapı sayesinde il ve ilçe idare kurulları kendi çalışmalarını aksatmadığı gibi seçim çalışmalarına da daha rahat şekilde katkı verebileceklerdir.

25 Ocak 1950 tarihli bu rapordan çok kısa bir süre sonra 30 Ocak 1950'de CHP Genel Sekreterliğinden CHP İl ve İlçe başkanlıklarına bir tamim yollanarak bünyelerinde Propaganda komiteleri oluşturulmaları istenmiştir. Tamimde evvela Türk milletine kalkınma

8 BCA, 490.01/355.1490.1

9 BCA, 490.01/355.1490.1

ve ilerleme yolunda vaat edilen işlerin başarıma azminden bahsedilmiştir. 1950 seçimleri arifesinde demokratik cemiyet düzeninin icabı olan serbest tartışma, ikna ve propaganda vasıtalarının geniş ölçüde kullanılması ve CHP'nin vaatlerinin halka anlatılması gerekliliği vurgulanmıştır. Bu girişten sonra Propaganda Komitelerinin kuruluşuna dair direktifler ve plan, maddeler halinde bildirilmiştir:

"1- Seçim propagandasının taşrada mahalli teşkilatta düzenli yürüyebilmesi için mahalli idare kurulları nezdinde birer propaganda komitesi kurulacaktır.

2- Kuracağımız komiteler, üç yahut beş kişilik olacaktır. Komitelerin üyeleri kısmen idare kurulları üyelerinden kısmen Partimiz Kurula mensup olmayan mensuplarından seçilecektir.

3- Komite azalarının girgin, uyanık, halk arasında serbest konuşabilen ve bilhassa halkın sevgi ve saygısını kazanmış, sözü dinlenir üyelerden seçilmelerine dikkat edilmelidir.

4- Komite üyeleri bizzat propaganda ile meşgul olacakları gibi ayrıca propaganda işlerinde 3ncü maddede zikredilen vasıfları olan üyeleri de propaganda ile vazifelendireceklerdir.

5-Komitelere propaganda işlerinde nasıl hareket olunacağı hakkındaki talimatı ayrıca bildireceğiz. Mahalli teşkilata propaganda da faydalanılmak üzere risale, kitap, beyanname, vecize, resim ilh. gibi malzeme gönderilecektir.

6- Komitelerin bir başkanı bulunacaktır. Her il, ilçenin komitesi, propaganda işleri hakkında bir taraftan mensup olduğu idare kurulu başkanına, diğeri Ankara'da Parti Genel İdare Kurulu Propaganda ve Yayın Bürosuna malumat verecektir. Bu malumat bir genelge ile göndereceğimiz bir soru listesine (anket) göre hazırlanacaktır.

7- Kurulacak propaganda komitelerinin üyelerle başkanlarının isimleri ve adresleri Ankara'da Genel İdare Kurulu propaganda ve yayın bürosuna bildirilecektir.

8- İl Propaganda komiteleri ayrıca bölge Parti Müfettişleriyle de sıkı temasta bulunacaklar ve onlardan direktif alacaklardır.

9- Komiteler, bu genelgemizi alır almaz derhal teşkil olunacak ve netice bir hafta zarfında Ankara'da Parti Genel İdare Kurulu Propaganda ve Yayın Bürosuna bildirilecektir."¹⁰

Tamimden anlaşılan odur ki kurulacak olan komiteler, il ve ilçe teşkilatlarından tamamen bağımsız bir yapı olmayacaktır. İl ve ilçe idare kurulu üyeleri komitelerde yer alabilecektir. Yine bu komitelerin ayrı bir başkanı bulunmasıyla birlikte il ve ilçe idare kurullarına karşı sorumlu olacaktır. Buna karşın bağımsız davranabileceği noktalar da mevcuttur. Genel merkezde yer alan propaganda teşkilatı ile direkt temas edebilecektir. Komiteleri orijinal ve yeni kılan ise gerektiğinde dışarıdan kimselerin de komitelere dahil edilebilmesidir. Buradaki temel ölçüt ise komiteye dahil olacak kişilerin girgin, uyanık, halk

10 BCA, 490.01/10.51.14

arasında serbest konuşabilen ve bilhassa halkın sevgi ve saygısını kazanmış, sözü dinlenir kimseler olmasıdır.

Tamimin hemen ardından il ve ilçelerde komiteler teşkil edilmeye başlanmıştır. Pek çok il ve ilçeden propaganda komitelerinin kurulduğu ve çalışmak için talimat beklediğine dair mesajlar, genel merkeze gönderilmiştir. Mesajlarda tamimin 7. maddesi uyarınca genel Komite üyelerinin isimleri, meslek bilgileri ve adresleri yer almaktadır. Ayrıca, söz konusu kişilerin parti dahilinden yahut haricinden oldukları bilgisine de yer verilmiştir¹¹.

2. Propaganda Komitelerinin Yapısı

Propaganda komiteleri, merkez ve taşra teşkilatı olmak üzere ikili bir yapıya sahiptir. Merkezde kurulan “CHP Genel İdare Kurulu Propaganda ve Yayın Bürosu Başkanlığı”, propaganda teşkilatının yönetimi ve koordinasyonundan sorumludur. Görev tanımı, açık olmakla birlikte merkezdeki bu yapının kimlerden müteşekkil olduğu yahut yönetimini, kimin üstlendiğine dair bir bilgi ve belgeye rastlanılamamıştır. Taşradaki propaganda komiteleri ile iletişim ise yine Genel Sekreterlik üzerinden yürütülmüştür. Propaganda komiteleri ve faaliyetleri ile ilgili olarak hazırlanan genelgeler, ekseriyetle CHP Genel Sekreteri Fikret Sılay yahut Genel Sekreter yardımcısı Cevat Dursunoğlu imzasını taşımaktadır. Özellikle Cevat Dursunoğlu'nun Propaganda komitelerinin teşkilatlanması sürecinde ve hususunda son derece etkin olduğunu görmek ve söylemek mümkündür.

Taşrada oluşturulan propaganda komiteleri ise kuruluşlarına dair tamimde yer aldığı gibi beş kişiden müteşekkilidir. Bununla birlikte propaganda işi sadece bu beş kişi üzerinde toplanmamaktadır. Söz konusu komite bir organizatör görevini üstlenmektedir. Nitekim Beş kişi tarafından organize edilen alt kollar yahut birimler oluşturulmuştur. Hatta zaman zaman sayıları yüzlerle ifade edilen bir organizasyon şeması meydana getirilmiştir.

Örneğin Düzce'de kurulan Propaganda komitesi, 10 Mart 1950 tarihinde CHP Genel İdare Kurulu Propaganda ve Yayın Bürosu Başkanlığına gönderdiği yazıda beş kişilik bir komitenin oluşturulduğunu ancak ilçenin 10 bucak, bu bucaklara bağlı 205 köyden müteşekkil olduğunu; bu köylerden 139'unda ocak teşkilatı bulunduğu bilgisini vererek oluşturulan teşkilatın yapısını anlatmaktadır. Buna göre köylerin hepsinde propaganda hizmetine yarayanlardan birer kişi belirlendiği, teşkilat olmayan köylerde de emin olunan birer kişi bunlara ilave edildiğini ve böylece komitenin 150 ila 200 kişilik bir ekibi olacağı belirtilmektedir¹². Nitekim, köyler propaganda komiteleri açısından son derece önemli mahallerdir. Nisan ayına gelindiğinde genel merkezden gönderilen tamimlerde “köy propagandacıları” ifadesine rastlanmaktadır. Dolayısıyla Düzce'deki bu örneğin yaygın ve cari olduğu söylemek mümkündür¹³.

Yine belirlenen beş kişilik komite ile birlikte çalışacak gençlik ve kadın kollarının oluşturulması da sıklıkla rastlanan bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Bafra Komitesi, 11 kişilik bir gençlik kolu oluşturmuş ve 150 genç ile birlikte propaganda faaliyetini üstlendiğini belirtmiştir¹⁴. Yine Bafra'da her mahallede kadın kolları oluşturulduğu bilgisi verilmektedir. Burhaniye'de de her mahallede üçer kişiden oluşan Kadın Kolları kurulmuş ve bu kollar, yardımcı ekipler olarak isimlendirilmiştir¹⁵.

11 BCA, 490.01/10.51.6; 490.01/10.51.7; 490.01/10.51.14; 490.01/10.51.9; 490.01/10.51.10; 490.01/10.51.11; 490.01/10.51.12.

12 BCA, 490.01/1392.622.1

13 BCA, 490.01/10.55.1

14 BCA, 490.01/600.76.10

15 BCA, 490.01/1393.623.1

Komitelerin teşkili sırasında kurulduğu coğrafi şartlar ve büyüklük de göz önünde tutulmuştur. Yer yer komitelerin bulunduğu şehrin yapısına göre şekillendiğini görmek mümkündür. Örneğin Balıkesir Komitesi, propaganda bakımından şehri Körfez (Edremit-Burhaniye- Ayvalık), Marmara (Bandırma-Gönen-Erdek-Manyas), Merkez (Susurluk, Dursunbey, Bigadiç- Sındırgı-İvrindi- Balya-Merkez İlçe) olmak üzere üç bölgeye ayırmıştır. Merkezin koordinasyonu altında her bölgede farklı isimlerden oluşan komiteler meydana getirilmiştir¹⁶.

Komitenin kurulduğu yerin coğrafi şartları kadar sosyal, iktisadi ve demografik özellikleri de dikkate alınmıştır. Bu açılardan komitelerin genellikle toplumun tamamını kapsamına dikkat edilmiştir. Komite üyelerinin mesleki özelliklerine bakıldığında çeşitliliği ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kapsayıcılığı görmek mümkündür. Aynı şekilde komitelerin demografik açıdan kapsayıcı olmasına özen gösterilmiştir. Örneğin Adalar Komitesi, her ada için ayrı bir komite oluştururken bunların tamamında Rum cemaatinden isimlerin olmasına dikkat edilmiştir. Hatta Rum cemaati mütevelli heyeti başkanı, Avukat Kaludi Laskaridi gibi cemaat için önemli isimler komiteye dahil edilmiştir¹⁷.

1950 Şubatından itibaren oluşturulmaya başlanan komiteler ardı ardına genel merkeze kurulduklarına dair yazılar göndermişlerdir. Bu yazılarda aynı zamanda komitelerin çalışmaya hazır olduğu ve talimat bekledikleri belirtilmektedir.

3. Propaganda Komitelerinin Görevleri ve İş Programı

Komitelerden gelen çalışmak için hazır olduğu mesajı sonrası, komitelerin kurulmasına ilişkin tamimin 5. Maddesi uyarınca CHP Genel Merkezi tarafından 1950 Mart ayı başında bir "Rehber İş Programı" hazırlanmıştır. İş Programı, prensipler, teşkilat ve tatbikat olmak üzere üç ana kısımdan oluşmaktadır. Prensipler kısmında seçim propagandasının hangi fikri esaslardan hareket edeceği, teşkilat kısmında kampanya için ne gibi organlar vücuda getirileceği ve mevcut hangi organlardan istifade olunacağı, tatbikat bahsinde de prensiplerin uygulanmasında ne gibi vasıta ve usullerin kullanılacağı, propagandanın pratik olarak nasıl icra edileceği gösterilmiştir.

Prensipler kısmında 19. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan siyasi partiler üzerinde durulmuştur. Daha sonra ise uzun süredir iktidarda olan bir parti olarak CHP'yi yeniden iktidara taşıyacak olan toplumsal kesimlerden bahisle partinin kimlere hitap etmesi gerektiği belirtilmiştir. CHP'nin küçük ve orta çiftçiye, şehir esnafına, sanayi ve ticari sermaye müteşebbislerine, işçiye, münevvere şamil olan geniş bir kitleye hitap ettiği belirtilmektedir. Bu arada adı geçen zümrelerin propaganda karşısında tepkilerinin farklı olduğu; hatta aynı zümrede yer alan gruplar arasında dahi farklılık bulunduğu dair bir uyarı yapılmaktadır. Uyarıda esnaf ve işçilerin propagandadan daha çabuk etkilendikleri, fakat bu etkiden köylüye kıyasla daha çabuk kurtulduklarına işaret edilmektedir. Öte yandan Doğu ve Orta Anadolu köylüsünde propagandaya reaksiyonunun, batı ve kuzey köylüsüne kıyasla daha ağır olduğu ifade edilmektedir¹⁸.

Propagandanın milletin aklında daha çok gönlüne hitap etmesi gerektiği belirtilmiş ve ilginçtir ki DP'nin "Yeter Söz Milletini!" Sloganı başarılı bir propaganda malzemesi olarak örnek gösterilmiştir. Halkın hislerini tahrik eden müthiş bir şiar olarak tanımlanmıştır. Prensipler kısmında bir diğer dikkat çekici nokta ise propagandanın her milletin kendine

16 BCA, 490.01/1393.623.1

17 BCA, 490.01/1393.623.1

18 BCA, 490.01/355.1490.1

mahsus milli hissiyatı hesaba katması gerekliliğinin vurgulanmasıdır. Milli hissiyat meselesinin ardından din mevzuu ele alınmıştır. Din meselesine partinin propaganda faaliyetlerinde özel bir yer verilmesi özellikle laikliğin dinsizlik olarak algılanarak bunun bir muhalefet aracı haline getirilmesinin önüne geçilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Son olarak ise halkın anlatılanları uzun uzadıya düşünme gibi bir durumun olmadığını dolayısıyla sloganların vurucu, etkileyici olması ve bunların yer aldığı afişlerin hazırlanması meselesi ele alınmıştır¹⁹.

Propagandanın temel prensipleri ortaya konulduktan sonra teşkilat kısmına geçilmiştir. Öncelikle kurulan teşkilatın işleyişi ile ilgili olarak bir tafsilat verilmiştir. Buna göre illerde ve büyük ilçelerdeki idare heyetleri kendi üyeleri arasındaki uyanık ve münevver kimselerden bir propaganda komitesi oluşturulacaktır. Bu komiteler, Basın ve Propaganda Bürosuyla doğrudan doğruya muhabere edecektir. Her komite, mahalli idare heyetlerinden müstakil hareket edecek ve salahiyet sahibi olacaktır. Komitelerin kurulması ile ilgili tamimden farklı olarak burada Halkevlerinde de aynı şekilde birer komite kurulmasından bahsedilmektedir. Ayrıca idare heyetleri nezdindeki propaganda komitelerinin kurulmasında parti müfettişlerinin vazifelendirileceği ve Propaganda Bürosunun müfettişlerle bu hususta temas etmesi gerektiği belirtilmektedir. Taşradaki komiteler, kendileri için lüzumlu direktifleri ve propaganda malzemelerini ise merkezden alacaklardır²⁰.

Bu tafsilatın ardından ise merkez ve taşra propaganda teşkilatının üzerine düşen görevler maddeler halinde izah edilmiştir. Buna göre merkez ve taşra komitelerinin yapacağı işler şunlardır:

“Merkez Teşkilatın Yapacağı İşler

- Mahalli komitelerin teşkili için mahalli idare heyetlerine birer mektup yazılacaktır. Bu mektupta komitenin maksadı belirtilecek ve merkezle muhabere için komite üyelerinden biri seçilerek adresinin bize bildirilmesi istenecektir. Mahalli komiteler işi için merkezde bulunan parti müfettişleriyle konuşulacaktır.

- Matbuat umum müdürlüğü ile temas edilerek propaganda için ne gibi imkanlara malik olduğu tespit olunacak işte iş birliği yolu aranacaktır

- Neşriyat işlerine malzeme olarak hükümet makamlarından dört senelik devre zarfında başarılı işler hakkında kısa, mücmel, rakamları ve resimleri muhtevi malumat istenecektir.

- Çeşitli halk tabakalarına hitap eden afişler yaptırılacaktır. Bunların sloganları büromuz tarafından tespit olunacaktır.

- Çeşitli halk kitlelerine bilhassa esnaf, köylü ve işçiye mahsus küçük el broşürleri yaptırılacaktır. Kısa ve veciz propaganda malumatını ihtiva edecek olan bu broşürler parti programındaki esaslarda da istifade edilerek her içtimai topluluk için ayrı tertip olunacaktır. Broşürler kısmen büromuz tarafından hazırlanacak kısmen de bu gibi işleri başarabilecek kimseler vasıtasıyla yazılacaktır.

19 BCA, 490.01/355.1490.1

20 BCA, 490.01/355.1490.1.

- Muayyen propaganda konularını ihtiva eden el beyannameleri hazırlanacaktır. Bunlar zaman zaman umumi yerlerde halka dağıtılacaktır.

- Sabit ve gezici hoparlör vasıtasıyla kalabalık halka hitap edilecektir. Bu işe ait malzemeyi büromuz tespit edecektir.

- Parti gazetelerinde parti programı ve parti hükümetleri icraatı hakkında her gün muntazam yazılar neşredilecektir.

- Radyodan istifade edilecektir

- Parti mensuplarının göğüslerine takılma üzere rozetler veya bayraklar yaptırılacaktır.

- Kahvelerde gazinolarda halkın toplu bir halde bulunduğu yerlerde muhalefet hakkında propaganda kampanyası açılacaktır. Bu iş için istidatlı ve hünerli kimseler bulunacaktır. Bu şahıslar, kampanyanın inikaslarını devamlı olarak merkeze bildirecektir.

- İmkan ve vaki olduğu takdirde sinemalarda gösterilmek üzere onar dakikalık kısa filmler hazırlanacaktır. Bu filmler eski ile yeniye gösterecek şekilde mukayeseli, yahut muayyen propaganda şiarlarını ve resimlerini ihtiva edecektir. Kamyonet üzerine monte etmek suretiyle seyyar bir sinema servisi yapmak faydalı olur. Nüfusu kalabalık köy ve kasabalarda bunlar vasıtasıyla propaganda filmleri gösterilebilir.

- Taşra teşkilatında üyelerimiz tarafından verilecek propaganda nutuklarının malzemesi komitemiz hazırlayarak mahalli komitelere gönderecektir.

- Seçim bölgelerine giden milletvekillerine propaganda da kolaylık olmak üzere broşürler ve diğer neşriyat toplu bir halde verilecektir.

Taşra Teşkilatının Yapacağı İşler

-Taşrada idare heyetleri nezdindeki propaganda komiteleri haftada bir buldukları mahaldeki muhalefet çevrelerinin hissiyat, düşünceleri hakkında komitemize muntazaman malumat vereceklerdir. Aynı zamanda bizim propaganda faaliyetlerimizin halk arasındaki inikasları, başka partilerin propagandaları muntazaman büromuza bildirilecektir. Bu malumatı kolaylıkla verebilmeleri için mahalli komitelere sualleri ihtiva eden anketler gönderilecektir.

-Taşra komiteleri ayrıca yapmayı düşündükleri propaganda tekliflerini de bize bildireceklerdir. Bu işte kendilerine inisiyatif ve salahiyet verilecektir. Ancak propaganda işlerinin mahiyeti hakkında bir fikir sahibi olmaları için bu iş programımızın prensipleri kısmı tâdilen hulasa halinde kendilerine gönderilecektir.

- Merkezde hazırlayacağımız broşürler, el beyannameleri, afişler ve diğer neşriyatın kimlere dağıtılacağı hakkında komitelere talimat verilecektir.

Bunların gelişi güzel tevzi edilmemesi sağlanacaktır.

-Taşra komiteleri, Halkevlerinde, Halkodalarında, Parti merkezlerinde, diğer toplantı yerlerinde propaganda konferansları tertip edilecektir. Bu konferansları tertip edeceklerdir. Bu konferanslara ait malzeme komitemiz tarafından gönderilecektir.

-Halkevinde, Parti merkezinde günün siyasi havası, parti prensipleri üzerinde, büyük bir topluluğun iştirak etmesi şartıyla münazaralar tertip olunacaktır.

-Haftada bir defa Halkevlerinde, parti merkezlerinde verilecek çaylara mahallin münevverleri, ileri gelenleri çağrılacaktır. Bu çayların siyasi bir gaye güttüğü belli olmamalıdır.

-Mahalli parti teşkilatına mensup gençlere özel propaganda vazifeleri verilecek, broşürleri el beyannamelerini dağıtmada, partiye gençleri kaydettirmede, herhangi bir teşkilata girerek önemli vazife almada konferans vermede, sokak kürsülerinde nutuk söylemede, münazaraları idarede başarı gösterenlerin isimleri komitemize bildirilecek ve bunlara merkezden tayin edeceğimiz bir mükafat verilecektir.

-Mahalli teşkilat genç azaya ve alelumum gençlere özel bir saygı gösterecek ve yüksek okul mensuplarından aza kaydetmeye çalışacaktır. Bu husus umumi teşkilata bildirilecektir.

-Seçim münasebetiyle partiye aza kaydı kampanyası açılacaktır. Mahalli teşkilat arasında rekabet uyandırmak için yeni üye kayıt edenler parti gazetelerinde belirtilecek kendilerinin başarılarından bahsolunacaktır.

-Her şehir ve kasabanın meydanlarına konacak kürsülerde serbest konferanslar tertip olunacaktır. Bu kürsülerde muhalefet mümessillerinin konuşmasını daima bir CHP'linin konuşması takip etmelidir.

-Seçim sonuna kadar Parti, Halkevleri binaları süslenecektir. İç ve dış duvarlarına Atatürk'ün, İnönü'nün resimleri İnönü'nün nutuklarından alınmış demokrasiye ait sözler, merkezden gönderilecek afişler, dövizler asılacaktır.

-Seçim sandıklarının bulunduğu mahallerde İnönü'nün demokratik inkişafı sağlamak maksadıyla nutuklarında söylenmiş sözler, afişler, dövizler asılmalıdır. Parti mensupları seçim sandığına gelenlere üzerinde birer cümle bulunan el beyannameleri dağıtacaklardır. Bu malzeme komitemiz tarafından tertip olunacaktır."²¹

Komitelerin kurulması ile ilgili 25 Ocak 1950 tarihli ilk tamimden farklı olarak iş programında yer alan Halkevlerinde ayrıca propaganda komitelerinin oluşturulması ve parti müfettişleri tarafından kurulması meselesi, 1950 Şubat ayı içerisinde ve Mart ayı başlarında kurulan komitelere bakıldığında çok yaygın bir uygulamaya dönüşmediği görülmektedir. En azından belgelere yansıyanlar dahilinde birkaç istisna dışında komitelerin il ve ilçe kurulları tarafından meydana getirildiği anlaşılmaktadır.

21 BCA, 490.01/355.1490.1

Taşrada kurulan komitelere belli oranda bir bağımsızlık tanınsa da planlamanın ve koordinasyonun merkezden yapılacağı vurgusu hakimdir. Propaganda komitelerinin merkezden başlayarak il, ilçe ve bucak ve köylere kadar nasıl uzanacağı, bir sisteme bağlanmaktadır. Bu silsilenin bozulduğu ve iş programının dışında çıktığı durumlarda ise yine genel merkez müdahil olmuştur. Nitekim komitelerinin merkez ile yazışmaları sırasında genel sekreterliği muhatap almaya devam etmeleri üzerine 24 Mart 1950 tarihinde yayınlanan bir genelge ile propaganda komitelerinin çalışmaları sırasında karşılanacakları ihtiyaçları, merkeze aksettirmek isteyecekleri dilek vesair hususlar için Genel Sekreterlik ile olan yazışmalarını doğrudan doğruya bağlı buldukları parti kuruluşları vasıtasıyla yapmaları hususunda uyarılmışlardır²².

Öte yandan merkezle taşra arasındaki en önemli ilişki iş programında da geniş yer tutan propaganda malzemeleri vasıtasıyla kurulmuştur. Sadece söz konusu bu ilişkinin değil, CHP'nin 1950 seçimleri öncesi kampanyasının en önemli ayağını bu malzemeler oluşturmaktadır.

4. Propaganda Malzemeleri ve Konuları

İş programında belirtildiği üzere merkez komitesi tarafından bütün CHP teşkilatı ile birlikte propaganda komitelerinin de kullanması için bazı propaganda malzemeleri hazırlanmıştır. Bu malzemeler arasında başta kitapçıklar, afişler ve el ilanları gibi basılı malzemeler bulunmaktadır. Bunlar dışında CHP programı da merkezden gönderilen propaganda malzemeleri arasındadır. Yine başta Ulus olmak üzere bazı gazetelerin de muhtelif sayıları propaganda için taşraya gönderilmektedir.

Kitapçık, broşür, el ilanları gibi malzemelerin merkezde basılarak taşradaki propaganda komitelerine gönderilmesi planlanmıştır. Bazı durumlarda ise ellerinde veya mahallinde matbaa bulunan teşkilatlara merkezden gönderilen propaganda malzemelerinden faydalanarak kendi teşebbüsleriyle el ilanı ve broşür basabilecekleri belirtilmiştir. Hatta Seyhan ve Zonguldak teşkilatlarının kendi imkanlarıyla bastığı broşürler örnek olarak gösterilmiştir. Eğer mümkünse basılacak malzemenin renkli olmasında fayda görüldüğü belirtilmiştir²³. Böyle durumlarda taşradaki teşkilatlara merkezden kağıt yollanarak yardım edildiği görülmektedir. Kağıt temini Ulus gazetesi üzerinden sağlanmakta ve Ulus gazetesi faturayı, CHP Genel Sekreterliğine yollamaktadır²⁴.

Bu istisnai uygulamalara karşın propaganda malzemelerinin esas tevzi merci, yine merkezdeki Propaganda Bürosu olmaya devam etmiştir. Bütün parti teşkilatına propaganda malzemesi olarak merkezden her türlü malumat, risale, beyanname, afiş, resim, vecize gönderileceği ve bunların ne şekilde kullanılacağına bildirileceğine dair bir tamim gönderilmiştir. Ayrıca Komitelerin kendi muhitlerine uygun düşen propaganda malzemelerini kullanmalarında fayda olacağı uyarısı yapılmıştır²⁵. Neticede hangi malzemenin nereye, ne kadar yollanacağına merkez komite karar vermektedir. Gönderilecek bölgenin sosyoekonomik ve demografik yapısına göre malzemelerin gönderilme ve kullanma esasları belirlenmektedir. Dağıtılmasının kontrolü merkezdedir. Nereye ne kadar hangi malzemenin gideceği merkez tarafından belirlenmektedir. Örneğin 21 Nisan 1950'de CHP Genel Sekreterliği tarafından yayınlanan tamimde, Türk işçisi adlı broşürün, yeteri miktarda bulunmadığı, bu broşürün sadece fabrikası bulunan yani işçi

22 BCA, 490.01/10.54.9

23 BCA, 490.01/10.54.16.

24 BCA, 490.01/1281.257.7; BCA, 490.01/1316.366.2

25 BCA, 490.01/10.52.3

nüfusunun olduğu mahallerde ve işçiler tarafından dağıtılması gerektiği belirtilmiştir. Tamimin ekinde de fabrika, atölye ve sendikaların; yani mezkur broşürün dağıtılabileceği mahallerin listesi verilmiştir²⁶.

Gönderilen malzemelerin nasıl ve ne şekilde kullanıldığı; ne kadar işe yaradığı, alınan tepkilerin de rapor şeklinde sunulması merkezin taşra teşkilatında istediği başka bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır²⁷. Muhtemelen burada yeni propaganda malzemelerinin gelecek cevaplara göre şekillendirilmesi düşünülmüştür. Yine komitelerden muhalefetin kullandığı propaganda malzemelerinin ve argümanlarının rapor edilmesinin istenmesi de aynı amaca yönelik bir taleptir. Bunların yanı sıra propagandanın istikametini ve propaganda malzemelerinin niteliğini şekillendiren üçüncü bir enstrüman da İş Programında da bahsi geçen ve merkez büro tarafından hazırlanan bir anket çalışmasıdır. Propaganda komitelerine gönderilmek için hazırlanan anket şu soruları içermektedir:

“1. Anayasamız bugünkü şekliyle parlamenter bir demokrasinin gelişmesini sağlayacak imkanlar vermekte midir?

2. Parlamenter kabine sistemi mi, yoksa Başkanlık sistemi mi bünyemize daha uygundur?

3. Anayasanın baş tarafına İnsan hakları kaydedilmeli midir?

4. Parlamenter ve Kabineli sistem devam ettirildiği veya Başkanlık sistemi kabul edildiği takdirde anayasaya verilecek yeni şekil ne olmalıdır?

5. Fikir hürriyetinin çeşitli tezahür şekillerini teminat altına almak için anayasaya daha etraflı hükümler konmalı mıdır?

6. İkinci Meclis şart mıdır? Şartsa seçim ve teşekkül tarzı ve vazifeleri ne olmalıdır? Şartsa seçim ve teşekkül tarzı ve vazifeleri ne olmalıdır?

7. Devlet başkanı nasıl seçilmeli, yetkileri genişletilmeli midir?

8. Büyük Millet Meclisi seçim dönemi bitmeden bugünkü gibi yenileme kararını yalnız kendisi mi vermeli, yoksa başka bir imkan da bırakmalı mıdır?

9. Parlamento dışında bakan tayin edilebilmeli midir?

10. Meclis dönem süresi uzatılmalıdır mıdır?

11. İllere bugünkü yüzölçümü ile veya daha büyütülmüş olarak mahalli işler için geniş bir muhtariyet verilmeli mesela valiler dahi mahalli halk tarafından seçilmeli midir?

12. Üniversite muhtariyetinin anayasa ile teminat altına alınmasını ister misiniz?”²⁸

Ağırlıklı olarak yönetim sistemi ile ilgili olan anket özellikle CHP'nin seçim öncesi 27 Nisan'da yayınladığı Seçim Beyannamesinde gündeme getirdiği Anayasa değişikliği tasarıları

26 BCA, 490.01/10.55.4

27 BCA, 490.01/10.55.1

28 BCA, 490.01/355.1490.1.

ile ilgilidir. Nitekim beyannamede de ikinci bir meclisin kurulması, cumhurbaşkanlığının görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesi gibi tasarılar yer verilmiştir²⁹. Anketin ne yoğunlukta uygulandığı ve nasıl sonuçlar alındığı hakkında bir bilgi olmasa da içerdiği konulara seçim beyannamesinde yer verilmesi, anketin sonuçlarının merkez komite yahut genel sekreterlik tarafından değerlendirilmiş olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Netice itibarıyla propaganda malzemelerinin hazırlanması genel merkezin uhdesindedir. Ancak bu yapılırken taşradaki durum, görmezden gelinmemiş bilakis taşradan alınan geri dönüşlere göre malzemelerin niteliği ve niceliği belirlenmiştir. Söz konusu malzemeleri, broşürler ile afiş ve el ilanları olarak iki başlık altında ele almak mümkündür.

4.a. Broşürler

Propaganda malzemelerinin en başında *CHP Propaganda Malzemesi Serisi* adı altında basılan broşürler gelmektedir. Bu serideki broşürlerde yer alan bilgilerin propaganda teşkilatı tarafından verilecek konferanslar, propaganda konuşmaları ve mahalli gazetelerde yazılacak makalelerde kullanılacağı belirtilmektedir. Seride yer alan her bir broşürde aşağı yukarı aynı metot izlenmiştir. İlgili alandaki 1923'te devralınan yapı ile 1949-1950'deki durum kıyaslanmış ve yaşanan gelişim rakamlarla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Seride dikkat çeken en önemli husus, geleceğe yönelik mesajlardansa geçmişteki başarılar ve icraatlar üzerinde durulmasıdır. Hatta, neredeyse 27 yıllık icraatlarının tek bir yerde toplanmasından ibaret kalmıştır.

Serinin ilk kitapçığı, CHP Hükümetlerinin *Milli Eğitim ve İçişleri Alanındaki Başarıları Hakkında Not* başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında ilk olarak 1923'ten itibaren CHP hükümetlerinin icraatlarına yer verilmiştir. Bunlardan bazıları, tedrisatın birleştirilmesi, eğitimin mecburi hale getirilmesi ve köylere kadar yayılması, orta öğrenimin parasız hale getirilmesi, teknik ve mesleki eğitimin gelişmesi, yüksekokulların sayısının ve teşkilatının gelişmesi ve günün ihtiyaçlarına uygun hale getirilmesidir. Özellikle okul ve öğrenci sayısındaki artış tablolar şeklinde verilmiştir. İçişleri alanında ise Osmanlı'dan teslim alınan genel tablodaki fakirlik ve güvenlik sorunlarının giderilmesinden bahsedilmiştir. Yapılan hükümet ve belediye binaları başta olmak üzere imar faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Doğunun kalkınması ise ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Doğu illeri için ayrılan bütçe ve bu illerde yapılan yatırımlar yine rakamlar eşliğinde verilmiştir³⁰.

CHP Hükümetlerinin Bayındırlık Ve Ulaştırma Alanındaki Başarıları Hakkında Not başlıklı diğer kitapçıkta ise başta karayolu, demiryolu, liman ve havayolları üzerinde durulmuştur. Bunların 1923'teki ve 1949'taki durumları, uzunlukları ve sefer sayıları karşılaştırılmıştır. Aynı zamanda millileştirilmesi meselesi vurgulanmıştır. Su, elektrik, telgraf ve telefon işleri de kitapçıkta önemli yer tutan başlıklardır. Özellikle köylüye büyük zarar veren su baskınlarının önlenmesi, çay ve nehirlerin ıslah edildiği; elektriğin, telgraf ve telefonun yaygınlaştırıldığı ve millileştirildiğinden bahsedilmiştir³¹.

CHP Hükümetlerinin Dışişleri ve Sağlık Alanındaki Başarıları Hakkında Not başlıklı üçüncü broşürde hasta adam olarak anılan Türkiye'den dünya karşısında dipdinç bir adam yaratıldığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede Lozan'dan başlayarak uluslararası antlaşmalar ve bunların sağladığı siyasi ve iktisadi yararlar hakkında bilgiler verilmiştir. Broşürün ikinci

29 Erol Tuncer, *1950 Seçimleri*, TESAV Yay., Ankara 2010, s.301.

30 CHP Propaganda Malzemesi Serisi, *CHP Hükümetlerinin Eğitim ve İçişleri Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara 1950.

31 CHP Propaganda Malzemesi Serisi, *CHP Bayındırlık ve Ulaştırma Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara 1950.

kısımında ise sağlık ve sosyal yardım alanında yapılanlar anlatılmaktadır. Salgın hastalıklara karşı verilen mücadele burada ön plana çıkmaktadır. Ayrıca doktor, diş hekimi, sağlık personeli sayısında, sağlık kuruluşları ve yatak sayısında yirmi yedi senede meydana gelen artış rakamlarla ortaya koyulmuştur³².

CHP Hükümetlerinin Ziraat Alanındaki Başarıları Hakkında Not başlıklı dördüncü broşürde özellikle çiftçiye mali imkanlar sağlayan kurum ve kuruluşlara dikkat çekilmiştir. Ziraat Bankasının sermayesini, şube sayısını ve köylüye verilen kredi miktarını artırdığı rakamlarla verilmektedir. Ziraat Bankasının dışında Tarım Kredi Kooperatifi ve Tarım Satış Kooperatifleri vasıtasıyla köylünün finansmanı ve üretiminin kazanca dönüşmesi için gerekenlerin yapıldığı belirtilmektedir. Tarımda makineleşme, sabandan pulluk ve traktör kullanımına geçiş de teknik inkılap olarak nitelenmekte ve geçişin boyutları rakamlarla anlatılmaktadır. Nihayet Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ele alınmakta ve kanunun neticesinde ortaya çıkan tablo yine rakamlarla izah edilmektedir³³.

CHP Hükümetlerinin Sanayi, Maden, Ticaret ve Maliye Alanındaki Başarıları Hakkında Not başlıklı beşinci broşürde öncelikle Cumhuriyet öncesi Türkiye’de milli sanayinin, ticaretin ve sermayenin olmadığı kapitülasyonlarla piyasaya ithal malların egemen olduğu belirtilmektedir. Devletin sanayi işlerine ilk müdahalesinin 1925’te Sanayi ve Maadin Bankası ile başladığı hakiki sınaî devlet işletmeciliğinin 1933’te kurulan Sümerbank ve Etibank ile devam ettiği ifade edilmektedir. Beş yıllık kalkınma planlarından bahsedilerek, sanayi tesisleri kurulan alanlar anlatılmaktadır. Madencilik alanında da öncelikle millileştirmeye dikkat çekilmektedir. Petrolün bulunduğu, araştırmaların devam ettiği, kömür üretiminde ise 1925 yılına göre yaşanan artış rakamlarla ifade edilmektedir. Pek çok alandaki gelişmeler neticesinde yaşanan mali bir kalkınmaya dikkat çekilerek denk ve nispeten az açık veren bütçelerin yapıldığına işaret edilmiştir³⁴.

Bu beş broşürün dışında altıncı bir broşürün de basıldığı görülmektedir. Kapağında Türk Bayrağı ve köylü bir yurttaşın resminin yer aldığı broşür, Unutan Yolunu Şaşırır başlığını taşımaktadır. Otuz iki sayfadan oluşan ve resimlerle desteklenen broşürde propaganda serisinde yer verilen bilgiler, milli mücadeleden itibaren kronolojik olarak ve fotoğraflarla oluşturulan belli bir mizansen dahilinde verilmiştir³⁵.

Başta da belirtildiği üzere broşürlerin hazırlanması ve peyderpey gönderilmeye başlanmasının ardından CHP Genel Sekreterliği, bu broşürlerden nasıl faydalanacağı da ayrı bir tamim ile 22 Mart 1950’de bütün teşkilatlara bildirmiştir. Tamimde komitelerin düzenleyeceği konferans ve toplantıların esas fikirlerinin ve halka telkin edilecek hususların bu broşürlerden alınması istenmiştir³⁶.

4.b. Afişler, El ilanları ve Vecizeler

Propaganda çalışmalarında ve taşradaki komitelere gönderilen tamimlerde afişlerin ve el ilanlarının öneminden defaatle bahsedilmiştir. Nitekim, nispeten uzun broşürlerin ve rakamsal verilerin toplumun bütün kesimleri üzerinde aynı derecede etki yaratmayacağı açıktır. Dahası görsel malzeme ile desteklenen etkili bir sloganın toplum üzerindeki etkisi,

32 CHP Propaganda Malzemesi Serisi, *CHP Dışişleri ve Sağlık Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara 1950.

33 CHP Propaganda Malzemesi Serisi, *CHP Hükümetlerinin Ziraat Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara 1950.

34 CHP Propaganda Malzemesi Serisi, *CHP Hükümetlerinin Sanayi, Maden, Ticaret ve Maliye Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara 1950.

35 *Unutan Yolunu Şaşırır*, Ulus Basımevi, Ankara 1950.

36 BCA, 490.01/10.54.8

su götürmeyecek derecede nettir. CHP propagandacıları da bunun farkındadır ve hal böyle iken onlarca afiş ve el ilanının basıldığını görmek mümkündür. Bu afişler, el ilanları ve veciz sözlerde de belli konular ve temalar etrafında toplanmıştır.

Bu temalardan ilki, verilen birlik ve birliğin bozulmasının hoş görülmemesi gerektiği mesajıdır. Propaganda sürecinde öne çıkan afişlerden birinde *“Dedikodu yeter, Birlik Düzenlik ve Müspet İş, Oyunu CHP’ye ver!”* ifadeleri yer almaktadır. El ilanlarında ise *“Vatandaş! Bu yurda Hürlüğü birliği düzenliği ileriliği CHP getirdi, Bu paha biçilmez kıymetleri vereceğin oyla koruyacaksın!”* şeklinde afişlerle benzer ifadeler yer almaktadır. Veciz sözlerde de benzer vurguları görmek mümkündür: *“Dağılan çöker. Daima bir daima toplu!”* Bu arada birlik, İnönü ile de özdeşleştirilmiş ve İnönü, Türk birliğinin ta kendisidir ifadesi veciz sözler arasında yerini almıştır³⁷. Bu çerçevede Demokrat Parti de birliği bozan dirlğe kasteden bir bozuncu olarak resmedilmiştir. Hatta demokrasi talep eden Demokratlar demokrasiye kastetmekle itham edilmektedirler. Bu durum karşısında seçmen afişlerde uyanık olmaya davet edilmektedir: *“Şiddet ve Baskı ile Demokrasiye Çelme takıyorlar! Uyanık Ol! Oyunu CHP’ye ver!”* El ilanlarında ise daha teferruatlı şekilde memlekette demokrasi olduğu halde demokrasi talebi ile ortaya çıkanlara karşı vatandaşlar uyarılmaktadır: *“Vatandaş! Hür bir memlekette istibdat var! diyenden kork! İkinci Dünya Savaşından sonraki Avrupa memleketlerine ibretle bak! Bu memleketlerin birçoğunda hürriyet ve demokrasi adına konuşanlar, iktidara gelince ilk iş olarak hürriyeti ve demokrasiyi yok ettiler. Hürriyeti öldürmek için hürriyetten faydalandılar. Vatandaş! Görüyor ve duyuyorsun; her istediklerini yazıyor ve söylüyorlar. Öyle iken istibdattan bahsediyorlar. Hürriyet sayesinde hür hareket edenler, hürriyeti katledebilirler. Oy vereceğin partiye dikkat et!”*³⁸

Dikkat çeken bir başka husus ve öne çıkan ikinci tema ise Atatürk’ün partisi ve Atatürk ve İnönü birlikteliğidir. Atatürk ve İnönü’nün resimlerinin yan yana kullanıldığı afişte *“Atatürk ve İnönü CHP’nin başdırlar. Oylarımızı Onların partisine verelim!”* ifadeleri yer almaktadır. Aynı çerçevede hazırlanan vecizlerle gençler, Atatürk’ün partisine oy vermeye davet edilmektedir: *“Türk Genci! Atatürk, cumhuriyeti sana emanet etti.”*³⁹

Görsel malzemelerde ve vecizlerde partinin geçmiş ile kurduğu bağ Atatürk ile sınırlı kalmamıştır. Aynı zamanda milli mücadeleden başlayan şanlı bir geçmiş ve 27 yılda elde edilen kazanımlara yer verilmiştir. Özellikle kullanılan vecizelerde yoğun şekilde bu konu işlenmiştir: *“Halkın bağrından Müdafai Hukuk, Müdafai Hukukun bağrından CHP doğdu; İnandılar, döğüştiler, kazandılar. Bıraktıkları emanetin nöbetçisiyiz; Cumhuriyet olmazı olur yaptı; Eskinin sonu Sevr, yeninin başı Lozan. Afişlerde de Ne mi Yaptık? Demiryolu, Okul, Fabrika, Banka, Hastahane, Yol ve İleri Ziraat. Cihanda İtibar Gören Türkiye! Oyunu CHP’ye Ver!”* ifadeleriyle vatandaşa bu süre içerisinde yapılanlar bir kez daha hatırlatılmaktadır. Özellikle iktisadi ve sanayi alanında yapılanlar, el ilanlarında sıkça işlenmiştir: *“İpliğini Ununu dahi dışarıdan getiren bir memlekettik. Türk milleti bugün mütevazı, fakat verimli fabrikalarıyla öğünebilir. İkinci Dünya Savaşında ordunun ve halkın en mühim ihtiyaçlarını bu fabrikalar karşıladı. Sanayileşme CHP’nin büyük başarılarından biridir. İnkılabın başında yurdumuzda ancak 300 fabrika vardı. Çalışan işçi adedi 16 bindi. 1950 yılında 350 bin işçi çalıştıran 6000 fabrikamız vardır.”* Bir yandan yapılanlar anlatılırken bir yandan da CHP’nin vazifesini henüz tamamlamadığı yarım kalan işleri olduğu, bunların tamamlanması için CHP’nin yeniden iktidara taşınması gerektiği vurgulanmaktadır⁴⁰.

37 BCA, 490.01/355.1490.1

38 BCA, 490.01/355.1490.1

39 BCA, 490.01/355.1490.1

40 BCA, 490.01/355.1490.1

Bütün bunlarla birlikte afişler, el ilanları ve vecizelerde ağırlıklı olarak hitap edilen kesimler, köylüler ve işçilerdir. Nitekim ülkenin nüfusu göz önünde tutulduğunda bilhassa köylülerin propaganda faaliyetlerinin hedefindeki ana kitle olması şaşırtıcı da değildir. Propaganda için basılan renkli afişlerden biri de köylülere yöneliktir. CHP'nin amblemi şeklindeki görselde 6 ok yerine köy ve köylü politikasının temel prensipleri olarak şu ifadeler yazılmıştır: *“Türk Köylüsü için güttüğümüz siyaset: Topraksıza toprak, Toprağına tapu, Ucuz ve yeter kredi, Makineli İleri ziraat, Mahsule İyi fiyat, daha mesut bir hayat. Oyunu CHP'ye ver!”* Aynı prensiplerin ve mesajın yer aldığı el broşürleri de basılmıştır. Bir yandan da yarım kalan işlerin tamamlanacağına dair mesajlar verilmektedir: *“Tamamlayacağımız işlerden bazıları: Köylerimize su yol kasabalarımıza su elektrik. Yurdun her köşesine temiz suya, yola, ışığa kavuşmasını gerçekleştirmek yolundayız.”* Köylülere olduğu gibi işçiler için de ayrı afiş ve el ilanları hazırlanmıştır. Söz konusu afişte İnönü vasıtasıyla işçilere seslenilmektedir: *“İnönü Diyor ki: Türkiye’de işçiler vatan bütünlüğünün ve vatan hürriyet ve istiklalinin en samimi müdafaacılarıdır. Oyunu CHP'ye ver.”* İşçiler için hazırlanan ve işçi hakları için neler yapıldığı anlatılan el ilanında işçiler, DP'ye değil de CHP'ye oy vermeleri için ikna edilmeye çalışılmaktadırlar: *“İşçi Vatandaş! Muhalefet sana, sadece hürriyetten bahsediyor. İctimai adalete dayanmayan bir hürriyetin kıymeti olur mu? İşçi kanunu ile işçi emeğini istismara karşı koruduk. İşçi vatandaşı! Senin ailenin, çocuklarının varlığını istikbalini CHP emniyet altına aldı.”*⁴¹

CHP'nin propaganda için hazırlanan malzemeler, sayı ve çeşitlilik açısından yeterli gözükmemektedir. Bununla birlikte nitelik açısından içerdiği mesajlar da bazı sıkıntılar yok değildir. Her şeyden önce büyük oranda geçmişten bahsedilmektedir. Daha önce yaptıkları üzerinden seçmene seslenmekte; yeni bir şey vaad etmemektedir. Daha çok yarım kalan bir hikayenin tamamlanması için fırsat isteme şeklindedir. Bu durumda ise uzun süre iktidarda kalan her siyasal partinin karşılaşılabileceği *“madem yapacaktınız şimdiye kadar neden yapmadınız?”* soru ve eleştirisi ile de sıkça muhatap olabilmektedir. Bunun yanı sıra bu çokluk ve çeşitliliğin her zaman iyi sonuç verdiği de söylenemez. Çok fazla slogan çok fazla afiş, çok fazla temaya sahip olmasına karşın kitleleri heyecanlandırarak, akılda kalacak, aidiyet hissi uyandıracak bir mottodan yoksun olduğu gözükmemektedir. Ya da Koçak'ın ifadesiyle hazırlanan metinler, bürokratlarca hazırlanmış, hükümet programına benzer propaganda metinleri, kuru cansız sıkıcı ve heyecansız bir üslupla kaleme alınmış olup CHP'nin vaat edebilecek pek az şeyi kalmış olduğunu göstermektedirler⁴².

5. Propaganda Komitelerinin Faaliyetleri

Propaganda faaliyetlerinin koordinasyonunu yürüten Merkez Propaganda ve Yayın Bürosu, taşradaki komitelerinin kurulmasının hemen ardından, pek çok kez tamimler vasıtasıyla propaganda komitelerinden haftalık raporların düzenli şekilde merkeze göndermelerini istemiştir. Bu raporlar, komitelerin çalışma şekilleri, merkezden gönderilen propaganda malzemelerinin kullanımı, komitelerin ihtiyaçları, propaganda faaliyetleri sırasında karşılan sorunlar ve DP'nin seçim propagandası ile ilgili bilgiler içermektedir.

Komitelerce en sık başvurulan yöntem, tahmin edileceği üzere düzenlenen halk toplantılarıdır. Katılımcı sayısı ve mekan açısından çeşitli büyüklüklerde olabilmektedir. Genellikle toplantılar için kahvehaneler, sinemalar, halkevi salonları kullanılmaktadır. Zaman zaman çay partisi ve film gösterimi şeklinde yapılmaktadır. Bazense aile ziyaretleri şeklinde daha küçük toplantılar gerçekleştirilmektedir. Toplantılar sırasında propaganda

41 BCA, 490.01/355.1490.1

42 Cemil Koçak, *Türkiye’de İki Partili Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, CHP İktidarının Sonu, C.6, İletişim Yay., İstanbul 2017, s.410.

malzemeleri doğrultusunda hazırlanan konuşmalar yapılmakta ve el broşürleri dağıtılmaktadır. Toplantılar genellikle açıktan propaganda şeklinde iken bazı örneklerde özellikle politik hava sezdirilmeden icap eden propagandanın yapıldığı belirtilmektedir. Neredeyse miting havasında geçen büyük organizasyonlara ise komiteler milletvekilleri, mümkünse bakanlardan bazılarının katılmalarını talep etmektedir. Örneğin Beşiktaş komitesi, yapacağı bin beş yüz kişilik toplantıya iki bakan ve iki milletvekilinin katılmasını uygun olacağını belirtmektedir⁴³.

Köy ziyaretleri özellikle dikkat çeken bir diğer husustur. Nitekim genel merkezden gönderilen talimat doğrultusunda köylerde teşkilat olmasa dahi buraların boş bırakılmaması ziyaretlerde bulunulması bildirilmiştir. Propaganda komiteleri de kimi zaman özel ekipler kurarak kimi zamansa bizzat komite üyeleri köyleri paylaşarak bu ziyaretleri gerçekleştirmiştir⁴⁴. Bu ziyaretler esnasında karşılaşılan en önemli güçlük hava ve yol koşullarıdır. Özellikle Karadeniz bölgesinde yer alan Çayeli, Bafra gibi komitelerden gelen raporlarda köylerin dağınık yolların çamurlu arazinin zor olması nedeniyle motorlu taşıt kullanıldığı bunun artırılmasının propagandanın etkisini de artıracığı belirtilmiştir. Köy gezileri ve toplantılarının yanı sıra köyden gelen yurttaşlar ve muhtarlar bir araya toplanarak temaslarda bulunulmuştur. Bu arada yine özellikle köylerde DP'liler ile çetin bir mücadele ve yarışın yaşandığı da raporlara yansıyan başka bir husustur. Köyler kadar işçilerin yoğun olarak yaşadığı yerler de propaganda komitelerinin nispeten daha aktif olması gereken yerler olarak belirlenmiştir. Bu bölgelerde özellikle fabrikaların yoğun olarak bulunduğu yerler ve maden havzalarında daha fazla propandaya ihtiyaç olduğu komitelerce belirtilmiş ve işçilere yönelik propaganda malzemelerinden daha fazla bastırılarak gönderilmesi istenmiştir⁴⁵.

Nitekim sadece işçilerin yoğun olduğu yerlerde değil, genel itibarıyla propaganda malzemelerinin dağıtımı ile ilgili sorunlar, sıklıkla görülmektedir. Propaganda malzemelerinin komitelere ulaşmadığı yahut eksik gönderildiği, bunların acilen gönderilmesi gerektiğine dair yazılar taşradaki komiteler tarafından merkez büroya gönderilmektedir. Hatta seçimlere kısa bir süre kaldığı 1950 Nisan ayı ortalarında dahi hala seçim propaganda malzemesinin ulaşmadığı komitelerin varlığı söz konusudur⁴⁶. Propaganda malzemesi olarak broşür, afiş, el ilanı gibi basılı malzeme dışında komitelerin başka taleplerini de görmek mümkündür. Bunlar arasında Atatürk ve İnönü resimleri, CHP ve Türk bayrakları ve parti rozetleri yer almaktadır. Bunlardan genellikle fazla sayıda gönderilmesi istenmiştir. Bunlar dışında komitelerce talep edilen en önemli araç hoparlördür. Hoparlör, 1950 şartları içerisinde etkili bir propaganda aracı olmasından dolayı propaganda komiteleri raporlarında ve yazışmalarında en sık rastlanan taleplerin başında gelmektedir. Çorum, İskenderun, Üsküdar, Burhaniye gibi pek çok il ve ilçe komitesi, yerleşim yerlerinin belli noktalarında ve araç üzerinde gezici olarak kullanılmak üzere hoparlör tesisatı talebinde bulunmuşlardır⁴⁷.

Propaganda komitelerinin faaliyetleri, sadece CHP propagandası ve propaganda malzemeleri dairesinde şekillenmemiştir. Aynı zamanda propaganda sırasında görülen ve özellikle DP tarafından CHP'ye karşı propaganda malzemesi olarak kullanılan meseleleri, merkeze bildirme ve DP propagandasına karşı mücadele işini de üstlenmişlerdir. Komitelerin propagandalarının etkisini zayıflattığı gerekçesiyle bildirilen eksiklerin bir an

43 BCA, 490.01/10.52.3; BCA, 490.01/1393.623.1; BCA, 490.01/1392.622.1.

44 BCA, 490.01/10.55.15

45 BCA, 490.01/1393.623.1

46 BCA, 490.01/10.53.7

47 BCA, 490.01/1393.623.1; BCA, 490.01/10.52.3; BCA, 490.01/1392.622.1

önce giderilmesi yahut önlem alınması istenmiştir. Bunlardan Denizli'den Yayın Bürosu Başkanlığına yollanan yazıda DP'nin orman meselesinin henüz köylü lehine çözülemeyişini, köy okullarının köylünün parasıyla yapılırken şehirlerde bu uygulamanın olmayışını, propaganda malzemesi olarak kullandığı belirtilmektedir. Yine Denizli'nin Çivril İlçesi Propaganda Komitesi, Genel İdare Kurulu Propaganda Yayın Bürosuna yazdığı raporda DP tarafından devletçiliğin memleketi geri bıraktığına dair propaganda yapıldığı bunlara cevap için devletçiliği en ince teferruatına kadar açıklayan malumata ihtiyaç duyulduğu bildirilmiştir. Çarşamba Komite ise DP'nin fakir yurttaşlara maddi yardım yaptığını, CHP'nin dinsiz bir parti olduğu ve yöneticilerinin hırsız veya hırsız hamisi olduğu yönünde propaganda yaptığını; bunlar karşısında komitenin tekzip mücadelesi verdiğini raporunda merkeze bildirmiştir. Komiteler, DP'nin propagandaları ile mücadele ederken bir yandan da DP'ye geçenlerin CHP'ye geri dönmeleri için uğraş vermektedirler. Bunlardan başarılı olanlar da büyük bir gururla merkez büroya bildirilmektedir. Bazı durumlarda ise üyelik aşamasına varmadan DP mitinglerinin ya da propagandacılarının hemen ardından yahut öncesinde komiteler tarafından toplantılar düzenlenmesidir. Örneğin Sivrihisar'da Celal Bayar'ın ilçedeki konuşmasının hemen ardından halkın toplanarak propaganda yapıldığı bildirilmektedir. Antalya komite ise DP'nin Gazipaşa ilçesindeki köy gezilerinin haber alındığını ve DP'lilerden önce bu köylere giderek DP'lilerin buralardan hüsrarla dönmelerinin sağlandığını rapor etmektedir⁴⁸.

Propaganda komitelerinin raporlarına bakıldığında kuruluş amaçlarına ve iş programlarına uygun olarak faaliyetlerini yerine getirdikleri görülmektedir. Hazırlanan propaganda malzemelerini etkin olarak kullanmaya gayret göstermişler ve bunların hedef kitleleri ile buluşmasını sağlamışlardır. Dolayısıyla seçim öncesinde kendilerine biçilen Parti ile halk arasında köprü olma vazifesini gayretle yürüttükleri görülmektedir. Ancak bu vazifenin ifası sırasında bürokratik gelenek kırılmamıştır. Yıllardır iktidar partisine bağlı valiler, belediye başkanları, bürokratlar, halkın CHP'nin hele İnönü gibi bir liderin yanında yer alacağından kuşku duyulmamasını merkeze aktarmışlardır⁴⁹. Propaganda komiteleri de bu alışkanlıktan kendilerini kurtaramamışlar ve hazırladıkları raporlarda benzer yaklaşımı benimsemişlerdir.

Sonuç

1950 ocağının sonlarında kurulmasına karar verilen CHP, Propaganda Komiteleri, şubat ortasından itibaren teşkil edilmeye ve faaliyet göstermeye başlamış ve 14 Mayıs 1950 genel seçimlerine kadar propaganda faaliyetlerine devam etmiştir. CHP için seçimleri yürütecek bir yapının teşkili, yeni bir husus değildir. Nitekim daha önce Genel Sekreterliğe bağlı çeşitli bürolar tarafından seçim faaliyetleri ve kampanyaları yürütülmüştür. Ancak ilk kez, merkezden başlayarak taşraya kadar uzanan ve sadece seçimlerle ilgilenecek münferit bir yapı, hayata geçirilmiştir. Her ne kadar CHP'nin 1950 seçimlerini kazanacağına dair mutlak bir inanca sahip olduğu üzerinde bir mutabakat olsa da böyle bir teşkilata ve aygıtı 1950 seçimlerinde başvurması, partinin bu seçime verdiği önemi göstermektedir.

Komitelerin yapısı itibarıyla de CHP içerisinde 1945-1950 arasında yaşanmaya başlanan liberalizasyon ve kendini yeniden konumlandırma teşebbüsleriyle de uyumlu bir hamledir. Nitekim propaganda komiteleri neticede bir halka inme, halkın nabzını tutma teşebbüsü olarak okunabilir. Merkezden başlayarak il, ilçe ve köylere kadar uzanan bir taşra teşkilatı ve zincir oluşturulmuştur. Dahası merkez, bu zincir sayesinde taşranın sesine kulak verme

48 BCA, 490.01/1392.622.1; BCA, 490.01/1393.623.1

49 Cüneyt Arcayürek, *Demokrasi'nin İlk Yılları 1947-1951*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1983, s.133-134.

niyetini de açıkça ortaya koymuştur. Dolayısıyla ilk bakışta son derece makul, mantıklı ve bir seçim için yapılabilecek iyi organizasyonlardan biri olarak gözükmektedir. Buna karşın 1950 seçimleri neticesi ve ortaya çıkan başarısızlık, bu mekanizmanın başarılı olduğunu söylemeye imkan vermemektedir. Öte yandan söz konusu yenilginin ve başarısızlığın tek yahut başat müsebbibinin propaganda komiteleri olduğunu iddia etmek de mümkün değildir. Nitekim ortada yirmi yedi yıllık bir iktidarın neticesinde alınmış bir yenilgi söz konusudur. Bu uzun iktidar döneminde hürriyetler meselesinden iktisadi meselelere kadar pek çok sorun birikmiştir. Bu sorunların üstesinden gelmek ve seçmenin zihnindeki tek parti dönemi algısını değiştirmek, üç aylık bir organizasyonun başarabileceği bir iş olmaktan son derece uzaktır. Zaten propaganda komiteleri, böyle bir işlevi üstlenecek kadar bağımsız ve şümulü bir yapı değildir. Merkezdeki karar vericilerin çizdiği yol ve çerçeve dahilinde hareket etmiştir. Dolayısıyla Propaganda komitelerinin başarısız olmasının nedenleri, CHP'nin seçimleri kaybetme nedenlerinin içerisinde aramak daha doğrudur. Ya da başka bir ifadeyle Propaganda komiteleri başarısız olduğu için CHP başarısız olmamıştır; CHP başarısız olduğu için propaganda komiteleri de başarısız olmuştur denilebilir.

Bununla birlikte sadece propaganda komitelerinin özelinde münferit nedenler ve meseleler yok değildir. Her şeyden önce mekanizma ve teşkilat yeni olsa da yapı hala aynı yapıdır. İl ve ilçe idare kurulları propaganda komitelerinin teşkilinde yer almıştır. Dolayısıyla seçmen için kendisine CHP propagandası için gelen kişiler, yine tek partili dönemin egemenleri olan aynı simalardır. Dolayısıyla yeni bir şey vaat etseler dahi seçmende karşılığını bulması son derece güçtür. Diğer yandan propaganda komitelerinin faaliyetleri ve bunları içeren raporlara bakıldığında 1950 seçimleri öncesi, CHP için işlerin gayet yolunda gittiğine dair güçlü bir izlenim ortaya çıkmaktadır. Birkaç istisna sayılmazsa DP'ye karşı taşrada belli bir üstünlük sağlandığına dair bir kaniya sahip olmak isten bile değildir. Ancak seçim sonuçları ortaya çıktığında bunun bir sanrı olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bir yanlış bilgilendirme söz konusudur. Bu yanlış bilgilendirme, iki nedenden kaynaklanabilir. Birincisi propaganda komiteleri, neticede bürokratik usullerin geçerli olduğu bir zincirin ve silsilenin halkasıdır. Bürokratik silsile, gerçeklikten ziyade bir üst merciin duymak istediği sonuçların ortaya konulmasını vaaz etmektedir. Hal böyle iken komitelerin, taşra ve sahadaki durumu ne kadar doğru yansıttıkları tartışmaya açık bir husustur. İkincisi ise Propaganda komiteleri, seçmenler tarafından yanıltılmıştır. İktidarın gölgesinde seçmenler, renklerini net şekilde ortaya koymamışlar ve tabandan yukarıya doğru giden silsile, yanlış bir bilgi üzerine inşa edilmiştir. Bu seçenekte de yine propaganda komitelerinin sahayı doğru okuyamaması gibi ciddi bir sorumluluğu mevcuttur.

Her iki ihtimale ve 1950 seçim başarısızlığına karşın, CHP yönetiminin propaganda komiteleri mekanizmasından memnun olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim, seçim sonrasında Propaganda Komiteleri, tekrar gündeme gelecek ve yeni bir yapılanmayla benzer uygulamaya devam edilecektir. Netice itibarıyla CHP, bu mekanizmayı, halka inmenin bir aracı olarak görmeye devam edecektir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BCA, 490.01/1391.619.2

BCA, 490.01/10.51.6

BCA, 490.01/10.51.7

BCA, 490.01/10.51.9

BCA, 490.01/10.51.10

1950 Seçimlerinde CHP Propaganda Komiteleri

BCA, 490.01/10.51.11
BCA, 490.01/10.51.12
BCA, 490.01/10.51.14
BCA, 490.01/10.52.3
BCA, 490.01/10.53.7
BCA, 490.01/10.54.8
BCA, 490.01/10.54.9
BCA, 490.01/10.54.16
BCA, 490.01/10.55.1
BCA, 490.01/10.55.4
BCA, 490.01/10.55.15
BCA, 490.01/1281.257.7
BCA, 490.01/1316.366.2
BCA, 490.01/1392.622.1
BCA, 490.01/1393.623.1
BCA, 490.01/163.649.2
BCA, 490.01/355.1490.1
BCA, 490.01/600.76.10

Broşürler

CHP, (1950), *Türk İşçisi, Hangisi Doğru? Hangisi İğri? Sen Karar Ver!*, Ankara: Ulus Basımevi.
CHP, (1950), *Unutan Yolunu Şaşırır*, Ankara: Ulus Basımevi.
CHP Propaganda Malzemesi Serisi (1950), *CHP Hükümetlerinin Eğitim ve İşçileri Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara.
CHP Propaganda Malzemesi Serisi (1950), *CHP Bayındırlık ve Ulaştırma Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara.
CHP Propaganda Malzemesi Serisi (1950), *CHP Dışişleri ve Sağlık Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara.
CHP Propaganda Malzemesi Serisi (1950), *CHP Hükümetlerinin Ziraat Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara.
CHP Propaganda Malzemesi Serisi, (1950), *CHP Hükümetlerinin Sanayi, Maden, Ticaret ve Maliye Alanındaki Başarıları Hakkında Not*, Ankara.

Kitaplar

Arcayürek, Cüneyt, (1983), *Demokrasi'nin İlk Yılları 1947-1951*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
Aydemir, Şevket Süreyya (1988), *İkinci Adam*, 2. Cilt, İstanbul: Remzi Kitabevi.
Barutçu, Faik Ahmet, *Siyasi Anılar, 1939-1954*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
Çavdar, Tevfik (2004), *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi.
Karpaz, Kemal (2010), *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yay.
Koçak, Cemil (2017), *Türkiye'de İki Partili Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)*, *CHP İktidarının Sonu*, C.6, İstanbul: İletişim Yay.

Toker, Metin (1970), *Tek Partiden Çok Partiye*, İstanbul: Milliyet Yay.

Tuncer, Erol (2010), *1950 Seçimleri*, Ankara: TESAV Yay.

Uran, Hilmi (1959), *Hatıralarım*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.